

ANA TEMA¹ 10. Madde Nefret söylemi

(Son güncelleme: 16/02/2021)

Giriş

Bu belge, nefret söylemi sorununa ilişkin içtihadada dair daha odaklanmış ve daha ayrıntılı bir gözden geçirme sağlayarak [10. Madde](#) ve [17. Madde](#) hakkındaki İctihat Rehberlerini tamamlamayı hedeflemektedir.

Nefret söyleminin ne uluslararası insan hakları hukuku ne de ilgili akademik metinlerde net bir evrensel tanımı yoktur. Mahkeme de terimin kapsamlı bir tanımını kabul etmemiş, bunun yerine nefret söylemi kavramına ve kapsamına dava bazında yaklaşmıştır.

Mahkeme bu bakımdan [Recommendation No. R \(97\) 20 of the Committee of Ministers to member states on "hate speech"](#) (Bakanlar Komitesi'nin "nefret söylemi" hakkında üye devletlere yönelik [No. R \(97\) 20 sayılı Tavsiye Kararı](#)) ve Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu tarafından 8 Aralık 2015'te kabul edilen [General Policy Recommendation No. 15 on Combating Hate Speech](#) (Nefret Söylemiyle Mücadele hakkında 15 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı) dahil olmak üzere Avrupa kaynaklı ve uluslararası hukuk araçlarına düzenli olarak atıf yapar (bkz. [Perinçek /İsviçre](#) [BD], 2015, § 170, ve [Savva Terentyev /Rusya](#), 2018, §§ 34-40, davalarında alıntı yapılan diğer kaynaklar).

Mahkeme ayrıca nefret, şiddet ve ayrımcılığa kışkırtma suçunun kurucu unsurları hakkında karar vermenin kendi görevi olmadığını kaydetmiştir. İç hukuku yorumlamak ve uygulamak öncelikli olarak ulusal yetkili makamların, özellikle de mahkemelerin işidir. Mahkeme'nin rolü daha ziyade yerel mahkemelerin takdir yetkilerini kullanarak verdikleri kararları 10. Madde uyarınca incelemektir. Bunu yaparken ulusal yetkililerin kararlarını ilgili olgulara ilişkin kabul edilebilir bir değerlendirmeye dayandırdıklarına ikna olması gerekir ([Belkacem /Belçika](#) (k.k. 2017, § 29).

İctihattan çıkarılan ilgili genel ilkelerin seçimi

- İfade özgürlüğü demokratik bir toplumun esas temellerinden birini, toplumun ilerlemesi ve herkesin gelişmesi yolundaki en temel koşullardan birini oluşturur. 10. Maddenin ikinci paragrafına göre ifade özgürlüğü sadece iyi karşılanan ya da zararsız olarak görülen veya aldırış edilmeyen "bilgi" ve düşüncelere" değil aynı zamanda zararlı, Devleti ya da halkın bir kesimini sarsan ya da rahatsız edenlere de uygulanmalıdır. Yokluklarında "demokratik toplum" diye bir şeyin olmayacağı çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gereklilikleri böyledir ([Handyside /Birleşik Krallık](#), 1976, § 49).
- Mahkeme, ifade özgürlüğü bakımından Devletin pozitif yükümlülüklerinin, diğerlerinin yanı sıra Devletin yazarların ve gazetecilerin korunması için etkili bir sistem kurarken ilgili herkesin kamusal tartışmalara katılmasını sağlayan, resmi makamlar tarafından ya da kamuoyunun anlamlı bir kesimi tarafından savunulan görüş ve düşüncelere karşı olsa ya da bunları rahatsız

¹ Hukuk Danışmanlığı Birimi bünyesinde hazırlanmıştır. Bu ana tema Mahkeme'yi bağlamaz.

etse veya sarssa dahi, herkesin görüşlerini ve düşüncelerini korkusuzca ifade edebildiği bir ortam yaratmasını gerektirdiğini göz önünde bulundurduğuna karar vermiştir (*Dink /Türkiye*, 2010, § 137).

- Hoşgörü ve herkesin onuruna eşit oranda saygı gösterilmesi demokratik, çoğulcu bir toplumun temellerini oluşturur. Böyle olunca prensip olarak belirli durumlarda hoşgörüsüzlüğe dayanan nefreti yayan, kışkırtan, teşvik eden ya da haklı gösteren ifade biçimlerine, dayatılacak bütün “formalitelere”, “koşullar”, “kısıtlamalar” ya da “cezalar” hedeflenen meşru amaçla orantılı olmak koşuluyla müeyyide konulması ve hatta bunların engellenmesi gerekli görülebilir (*Erbakan/Türkiye*, 2006, § 56, *Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 65).
- Ayrımcılık kışkırtması, şiddet ve nefret kışkırtmasıyla birlikte ifade özgürlüğü kullanılırken asla aşılması gereken sınırlardan biri olan bir hoşgörüsüzlük kışkırtması biçimidir. Bununla birlikte farklı muamele kışkırtmasının illa ayrımcılık kışkırtmasıyla aynı olması gerekmez (*Baldassi ve Diğerleri /Fransa*, 2020, § 64).
- Hükümetin işgal ettiği hâkim pozisyon onun, özellikle hasımların haksız saldırıları ve eleştirilerine karşılık vermek için başka yollar mevcut olduğunda, ceza yargılamalarına başvururken kısıtlama sergilemesini gerektirir. Bununla birlikte Devletin yetkili makamlarının kamu düzeninin teminatçısı olmaları sıfatıyla, bu tür yorumlara uygun bir şekilde ve aşırıya kaçmadan tepki vermek üzere tasarlanmış, hatta ceza hukuku niteliğinde de olabilen önlemler almaları mümkündür. Son olarak bu tür yorumlar bir bireye ya da devlet memuruna ya da toplumun bir kesimine karşı şiddeti kışkırttığı zaman Devlet makamları ifade özgürlüğüne müdahale ihtiyacı olup olmadığını incelerken daha geniş bir takdir hakkını kullanırlar (*Sürek /Türkiye (no. 4)* [BD], 1999, § 57).
- Gazeteciler, STK’lar ve diğer “kamu bekçilerine” Sözleşme’nin 10. maddesi kapsamında daha geniş koruma sağlanabilir. Örneğin Mahkeme elden geçirilmiş ya da geçirilmemiş röportajlara dayanarak yapılan haberlerin, basının hayati “kamu bekçiliği” rolünü oynayabildiği en önemli araçlardan biri olduğunu belirtmiştir. Bir gazetecinin bir röportaj sırasında bir başka kişinin yaptığı yorumların yayınlanmasına yardımcı olduğu için cezalandırılması basının kamu menfaatine olan meselelerin tartışılmasına olan katkısını ciddi bir şekilde engelleyecektir ve gazeteciyi cezalandırmak için güçlü gerekçeler olmadıkça böyle bir şey düşünülmemelidir (*Jersild /Danimarka*, 1994, § 35).

Yasallık ve meşruluk gereklilikleri

Yasallık gerekliliği:

Ceza yasası hükümlerinin – şiddeti, nefreti veya hoşgörüsüzlüğü kışkırtan, teşvik eden ya da haklı gösteren ifadelerle karşı kaleme alınanlar- ilgili suçları açık ve kesin olarak belirtmeleri ve bu hükümlerin Devletin bu tür suçları kovuşturmayaya yönelik takdir yetkisinin çok geniş olduğu ve seçerek uygulama yoluyla istismar potansiyelinin olduğu bir durumdan kaçınmak üzere tam anlamıyla yorumlanmaları önemlidir (*Savva Terentyev /Rusya*, 2018, §§ 58-59, 85; *Dmitriyevskiy /Rusya*, 2017, §§ 82-83; ayrıca bkz., “dini nefret saikli holiganlığa” dayanan mahkumiyetler bağlamında, *Mariya Alekhina ve Diğerleri Rusya*, 2018, §§ 101-102, 209, 224-225).

Mahkeme “yasallık” sorununu birçok davada nefret söylemi kavramıyla bağlantılı olarak ele almıştır.²

- *Altuğ Taner Akçam /Türkiye*, 2011, davasında başvuran, Ermeni halkıyla ilgili bir yazı yayınlamakla Türk Ceza Kanunu’nun 301. Maddesi uyarınca suç sayılan “Türklüğe hakaret” ile suçlanan bir tarih profesörüdür. Mahkeme Ceza Kanunu’nun 301. maddesi hükümlerinin kapsamının, yargı tarafından yorumlandığı şekliyle çok geniş ve belirsiz olduğunu ve bu hükmün ifade özgürlüğünün kullanılmasına yönelik olarak daimî bir tehdit oluşturduğunu kaydetti ve Ceza Kanunu’nun 301. maddesinin “kanun niteliğini” karşılamadığına hükmetti (a.g.e., §§ 91-95; karşılaştırınız, *Dink /Türkiye*, 2010, §§ 131-32).
- *Selahattin Demirtaş /Türkiye (no. 2)* [BD], 2020, davasında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olan başvuranın milletvekili dokunulmazlığı kaldırılmış ve ardından siyasi konuşmaları nedeniyle silahlı terör örgütü üyeliği gerekçesiyle yargılama öncesi tutuklanmaya (Ceza Kanunu’nun 314. Maddesi) maruz kalmıştır. Mahkeme milletvekili dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin yasa değişikliğinin bir defaya mahsus şahsi bir olay olduğu kanaatinde ve özel kişilere yönelik yasaların hukukun üstünlüğüne aykırı olduğunu kaydetmiştir. Mahkeme aynı zamanda Ceza Kanunu’nun 314. Maddesinin ulusal mahkemelerin yorumlarıyla birleştiğinde içeriğinin ulusal makamların keyfi müdahalelerine karşı yeterli koruma sağlayamayacak kadar geniş kapsamlı olduğunu kaydetti ve başvuranın ifade özgürlüğünü kullanmasına yönelik müdahalenin “yasa ile öngörülebilir” olmadığına hükmetti. (§§ 160, 269-270, 279-281; ayrıca bkz., terörle bağlantılı suçlarla ilgili olarak, *Gözel ve Özer /Türkiye*, 2010, §§ 43-64).

Meşru hedef:

Nefret söylemiyle ilgili davalarda çoğunlukla başvuru edilen meşru hedefler “başkalarının hakları”, “ulusal güvenlik”, “kamu düzeninin ve güvenliğinin korunması” ve “suçun önlenmesi” oluyor.

- Devletler ulusal güvenliği, toprak bütünlüğünü ya da kamu güvenliğini tehdit eden veya kargaşaya ve suça yol açabilecek konuşmaları hedef alabilirler (*Stomakhin /Rusya*, 2018, § 87). 10 § 2. Maddede yer alan “ulusal güvenliği” ve “kamu düzenini” korumanın amaçları kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanmalıdır ve sadece bilgilerin açıklanmasının engellenmesi bu amaçlar için gerekli görüldüğünde devreye sokulmalıdır (*Stoll /İsviçre* [BD], 2007, § 54; *Görmüş ve Diğerleri /Türkiye*, 2016, § 37).
- İfade edilen görüşler şiddete yönelik bir kışkırtma (yani şiddete dayalı eyleme ya da kan dökerek intikam almaya başvurmayı savunmak, destekçilerinin hedefleri doğrultusunda terörist suçların işlenmesini haklı göstermek veya belirli kişilere derin ve mantıksız bir nefret ifade ederek muhtemelen şiddeti teşvik edebileceği şeklinde yorumlanabilen) içermediği zaman Sözleşmeciler Devletlerin genel kamuoyunun bu görüşlerden haberdar olma hakkını kısıtlamak için toprak bütünlüğünü ve ulusal güvenliği korumaya, kamu düzenini ve güvenliğini sağlamaya, ya da suçun oluşmasını engellemeye dayanamayacaklarını vurgulamak Mahkeme’nin istikrarlı bir yaklaşımı olagelmıştır (*Sürek /Türkiye (no. 4)* [BD], 1999, § 60; *Fatullayev /Azerbaycan*, 2010, § 116; *Gözel ve Özer /Türkiye*, 2010, § 56; *Nedim Şener /Türkiye*, 2014, § 116; *Şık /Türkiye*, 2014, § 105; *Dilipak /Türkiye*, 2015, § 62; *Dmitriyevskiy /Rusya*, 2017, § 100).

² Bu bölümde tartışılan davalara ek olarak, ayrıca bkz., *Başkaya ve Okçuoğlu /Türkiye* [BD], 1999, §§ 51-52, (hukuki dayanaktan yoksun ama davanın diğer yönleri Mahkeme tarafından incelenmiştir) *Cumhuriyet Vakfı ve Diğerleri /Türkiye*, 2013, § 54; *Yavuz ve Yaylalı /Türkiye*, 2013, § 38; *Gülcü /Türkiye*, 2016, §§ 103-108; *Belge /Türkiye*, 2016, § 29; ve *Döner ve Diğerleri /Türkiye*, 2017, §§ 93-95 (hukuk niteliği sorgulanabilir bulunmuş ancak davanın diğer yönleri Mahkeme tarafından incelenmiştir).

Bağlama özgü yaklaşım

Mahkeme'nin Sözleşme'nin 10. Maddesinin, şiddeti, nefreti ya da hoşgörüsüzlüğü kışkırttığı veya haklı çıkardığı iddia edilen sözlü ya da sözlü olmayan ifadelerle ilgili bir dizi davada uygulanmasını değerlendirmesi istenmiştir. Bu tür ifadelerin sahipleri ya da bazen yayıncılarının ifade özgürlüğü haklarını kullanırken içtihatla formüle edilen ilkeler ışığında “demokratik bir toplumda” bir müdahalenin “gerekli” olup olmadığını değerlendirirken Mahkeme'nin çeşitli faktörleri göz önüne alması gerekir. Mahkeme bir başvuranın ifade özgürlüğü hakkını kullanmadaki menfaatinin ağırlığını değerlendirmek için önce açıklamasının mahiyetini (*Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, § 229) ve bağlamı (*a.g.y.*, § 242 ve takip eden paragraflar; ayrıca bkz., birçok başka örneğin yanı sıra, *Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 66) incelemelidir.

Bağlamla ilgili faktörler ifadelerin gergin bir siyasi ve toplumsal zeminde dile getirilip getirilmediğini; adil bir şekilde yorumlanmış ve dolaysız veya daha geniş bağlamda değerlendirilmiş ifadelerin doğrudan veya dolaylı bir şiddet çağrısı veya şiddet, nefret veya hoşgörüsüzlüğün doğrulanması olarak görülüp görülemeyeceği; ifadelerin söylenme tarzı ve -doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak- zararlı sonuçlara yol açma kapasitesini içerir. Bu tür davalarda davanın sonucunu tek başına elen alınan herhangi bir faktör değil çeşitli faktörler arasındaki etkileşim belirler. Dolayısıyla Mahkeme'nin bu tür davalara yaklaşımı bağlama özgü olarak tanımlanabilir (*Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, §§ 204-208; *Maria Alekhina ve Diğerleri /Rusya*, 2018, §§ 217-221).

Konuşmanın içeriği:

- Kamu yararına olan meseleler hakkındaki ifadeler ilkesel olarak güçlü bir koruma altında olurken şiddeti, nefreti, yabancı düşmanlığını ya da bir başka hoşgörüsüzlük biçimini teşvik eden ya da haklı gösteren ifadeler normalde koruma talep edemezler (*Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, § 230).
- Sözleşme'nin temelinde bulunan değerlere, özellikle adalet, barış, hoşgörü, ayrımcılık yapmamaya karşı çıkan herhangi bir yorum 17. Madde gereğince 10. Madde'nin koruma kapsamından çıkarılabilir (*Seurot /Fransa* (k.k.), 2004; *M'Bala M'Bala /Fransa* (k.k.), 2015, § 39; *Ibragim Ibragimov ve Diğerleri /Rusya*, § 94; *Pavel Ivanov /Rusya* (k.k.), 2007).
- Mahkeme diğer içerik kategorileri arasında, bir grup hakkında sarf edilen, 8. Madde kapsamında bireysel üyelerin “özel hayatını” etkilediği yolunda değerlendirilebilecek negatif kamusal ifadeleri (*Aksu /Türkiye* [BD], 2012, §§ 58, 81; *Budinova ve Chaprazov /Bulgaristan*, 2021, §§ 53-68); insanların itibarını zedeleyen ifadeleri (*Atamançuk /Rusya*, 2020, § 42); etnik, dini ya da diğer gruplara topluca saldıran ya da olumsuz bir ışık tutan radikal ifadeleri (bkz. *Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, § 206, davasındaki içtihat referansları); saldırgan milliyetçilik ve üstün ırkçılık ifade eden dili (*Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, 2008, §§ 73 ve 79); bir grup insana merhametsizce davranan veya onları insanlıktan çıkaran yorumları (*Stomakhin /Rusya*, 2018, § 99); şiddete başvurmaya yol açan ya da terörü teşvik eden ya da yücelten değerlendirmeleri (*Stomakhin /Rusya*, 2018, § 92); eşcinsel kişilere karşı hoşgörüsüzlüğü ve nefreti teşvik eden yorumları (*Lilliendahl /İzlanda* (k.k.), 2020, § 38); veya dini nefret ve düşmanlığa yönelik bir kışkırtma oluşturduğu düşünülen yorumları (*Tagiyev ve Huseynov /Azerbaycan*, 2019, § 47) inceledi.

Mahkeme'nin gruplara saldıran ifadeler hakkındaki özel endişesi örneğin Fransa'da Müslüman göçmenlere yönelik genelleştirilen olumsuz ifadeler bakımından (*Seurot /Fransa* (k.k.), 2004; *Soulasve Diğerleri /Fransa*, 2008; *Le Pen /Fransa* (k.k.), 2010) davalarında; Belçika'da Avrupalı olmayan göçmen topluluklarını suça eğilimli olarak gösteren ifadelerle ilgili bir davada (*Féret /Belçika*, 2009); Birleşik Krallık'taki bütün Müslümanları Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül 2001'de meydana gelen terör saldırılarıyla ilişkilendiren açıklamalarla ilgili bir davada (*Norwood /Birleşik Krallık* (k.k.), 2004); şiddetli

Yahudi aleyhtarı ifadeler ya da Yahudilere, İsrail devletine ve genel olarak Batı'ya karşı doğrudan doğruya yapılan şiddet çağrılarıyla ilgili davalarda (*W.P. ve Diğerleri /Polonya* (k.k.), 2004; *Pavel Ivanov /Rusya* (k.k.), 2007; *Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri /Almanya* (k.k.), 2012; *Kasymakhunov ve Saybatalov /Rusya*, 2013); ve eşcinsellerin pedofiliyi hafifsetmeye çalıştıkları ve HIV ve AIDS'in yayılmasından sorumlu oldukları iddialarıyla ilgili bir davada (*Vejdeland ve Diğerleri /İsveç*, 2012) gösterilmiştir..

- Buna karşılık Mahkeme polisi, emniyet teşkilatını “korunmasız azınlık” ya da “baskı ya da eşitsizlik tarihi olan bir grup” ya da “derin kök salmış önyargılarla, düşmanlıklarla ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmış bir grup” veya “başka bir nedenle savunmasız olan bir grup” olarak sınıflandırılmanın, ilkesel olarak hakaret, alay konusu etme ve küfür yoluyla yapılan saldırılara karşı yüksek koruma gerektiren bir sınıflandırmanın dışında bırakmıştır (*Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 76).
- Bazı koşullar altında, 10. Madde kapsamındaki ifade özgürlüğü hakkına getirilen kısıtlamalara, teşhis edilebilir bir kimseye kişisel olarak saldıran söylemler için izin verilebilir (*Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 75; 2. veya 8. Madde davalarıyla karşılaştırınız, *Kaboğlu ve Oran /Türkiye*, 2018; *Selahattin Demirtaş /Türkiye*, 2015).
- Saldırgan dil eğer kötü niyetli iftira anlamına geliyorsa ifade özgürlüğüne getirilen korumanın dışında kalabilir; ama kaba ifadeler sadece üsluba ilişkin amaçlara hizmet edebildiği için bunların kullanılması saldırgan bir ifade değerlendirmesi için tek başına belirleyici değildir. Mahkeme için üslup bir ifade şeklidir ve böyle olunca da dile getirilen fikirlerin ve verilen bilgilerin esas anlamıyla birlikte korunur (*Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 68). Davanın koşullarına göre bazı duygusal itirazlar, kışkırtıcı metaforlar ya da sembolik eylemler şiddet çağrısından ziyade bir memnuniyetsizlik ya da protesto ifadesi olarak anlaşılabilirler (a.g.y., §§ 72, 74, ve burada atıf yapılan referanslar).

Konuşmacının niyeti:

İhtilaf konusu olan konuşmanın arkasındaki saik genellikle bir Devletin 10. Madde kapsamındaki ifade özgürlüğü haklarına haklı bir şekilde müdahale edip edemeyeceğinin belirlenmesiyle ilgilidir.

- *Glimmerveen ve Hagenbeek /Hollanda* (Komisyon kararı, 1979, s. 195), kararında Komisyon başvuranlar tarafından savunulan politikanın, uyrukları, ikamet süreleri, aile bağları ve sosyal, ekonomik, insani ve diğer etmenler göz ardı edilerek beyaz olmayan bütün insanların Hollanda topraklarından çıkarılması hedefinden esinlenmesinin önemli olduğu kanaatini taşıdı.
- *Féret /Belçika*, 2009, §§ 70-71, davasında Mahkeme başvuranın bir seçim kampanyası sırasında dağıttığı broşür ve çizimlerin zaman zaman zımni olmakla birlikte alenen bir kişi, grup, cemaat ya da cemaat üyelerine karşı ırkları, renkleri, soyları ya da ulusal veya etnik kökenleri nedeniyle ayrımcılık, ırk ayrımcılığı veya nefreti kışkırtan unsurlar taşıdığı ve bu tür ayrımcılık, ırk ayrımı veya nefrete başvurma iradesi gösterdiği yolundaki yerel mahkeme kararıyla mutabık kaldı.
- *Pavel /Rusya* (k.k.), 2007, kararında başvuran Rusya'da Yahudileri kötülüğün kaynağı olarak gösteren, onların toplumsal hayattan dışlanması yolunda çağrı yapan bir diz makale kaleme aldı ve yayınladı. Bir etnik grubun tamamını Rus halkına karşı bir komplo düzenlemekle suçladı ve faşist ideolojiyi Yahudi önderliğine isnat etti. Hem yayınlarında hem de mahkemedeki sözlü ifadelerinde Yahudilerin bir ulus oluşturmadıklarını iddia ederek ısrarla onların ulusal onur hakkını inkâr etti. Mahkeme yerel mahkemenin başvuranın yaptığı yayınlar aracılığıyla Yahudi halkına karşı nefreti kışkırtmaya çalıştığı yolundaki değerlendirmesine katıldı.
- *Atamanchuk /Rusya*, 2020, davasında bir girişimci ve yerel bir gazetenin sahibi olan başvuran, Rus olmayan etnik gruplar hakkındaki saldırgan yorumlar içeren bir makale

nedeniyle nefreti kışkırtmaktan mahkûm olmuştur. Özellikle bu grupların suça eğilimli olduklarını, “barbar fikirleri doğrultusunda katliam yapacaklarını, tecavüz edeceklerini, soygun yapacaklarını ve köleleştireceklerini” ve “ülkenin yıkımına katıldıklarını ve katılacaklarını” belirtti. Mahkeme başvuranın makalesinin konuyla ilgili kamusal tartışmaya katkısının olup olmayacağını ya da esas amacının bu olup olmadığını sorgulanabilir buldu. (§ 62).

- *Belkacem /Belçika* (k.k.), 2017, davasında Mahkeme *You Tube* kanalında izleyenleri gayri Müslimlere “hâkim olmaya” onlara bir ders vermeye ve onlarla savaşmaya çağıran kamuya açık videolar yayınlayan bir başvuranın davasını ele almıştır. Mahkeme başvuranın görüşlerinin oldukça nefret dolu içeriğinden hiç şüphe duymadı ve yerel mahkemenin başvuranın yaptığı kayıtlar aracılığıyla insanların bütün gayri Müslimlere karşı nefret duymalarını, ayrımcılık yapmalarını ve şiddet uygulamalarını sağlamaya çalıştığı yolundaki hükmüyle mutabık kaldı (§ 33).

Buna karşın Mahkeme başvuranın kötü niyet iddiasına ilişkin şüphelerini de dile getirmiştir:

- *Perinçek /İsviçre* [BD], 2015 davasında Mahkeme, başvuranın Osmanlı İmparatorluğu’nun Ermeni halkına soykırım yaptığını kamuoyu önünde inkâr ederken ırkçı bir saikle konuştuğu konusunda İsviçre mahkemeleriyle aynı fikirde olmamıştır (§§ 232-233).
- *Tagiyev ve Huseynov /Azerbaycan*, 2019 davasında bir gazetenin yazarı ve yazı işleri müdürü, İslâm dinini eleştiren bir yazıyı yayınladıkları için sırasıyla üç ve dört yıl hapis cezası almıştır. Mahkeme, diğer şeylerin yanı sıra yerel mahkemelerin davanın içeriğinin, kamu menfaatinin ve hakkında itirazda bulunulan makalenin yazarının niyetinin bir miktar tahrik ve abartı kullanma olasılığını haklı çıkarıp çıkarmadığını göz önüne almamasını eleştirerek başvuranların 10. Madde kapsamındaki haklarının ihlal edildiğine hükmetmiştir (§§ 48-50).
- *Stomakhin /Rusya*, 2018, Mahkeme farklı ifadelere odaklanmış ve söz konusu bazı ifadelerin ayrılıkçı bir davayı romantikleştirme/idealleştirme niyetini ortaya koyarken çatışmanın karşı tarafını damgaladığı, gaddarlaştırdığı ve insanlıktan çıkardığı (§ 99), başka ifadelerin okurlara şiddete ve teröre başvurmanın gerekli olduğunu bildirdiği ve saldırgan karşısında meşru müdafaa önlemlerini haklı gösterdiği (§ 100) gerçeğine ve bir başka ifadeyle ilgili olarak da yerel mahkemelerin ifadeyi kendi bağlamında değerlendiremediği ve hangi fikri açıklamaya çalıştığını incelemeye (§ 115) gerçeğine biraz ağırlık vermiştir.
- *Jersild /Danimarka* davasında Mahkeme’nin değerlendirmesindeki önemli bir faktör, ırkçı bir grup hakkındaki bir televizyon belgeselinin bütün olarak ele alındığında objektif bir bakış açısından ırkçı görüş ve düşünceleri yayma gibi bir amaçla ortaya çıkıp çıkmadığının anlaşılmasıdır. Mahkeme davanın önemli bir özelliğinin başvuranın karşı çıkılan ifadeleri kendisinin dile getirmeyip haber programlarından sorumlu televizyon gazetecisi sıfatıyla bu ifadelerin yayınlanmasına yardım etmesi olduğunu kanaatindedir (§ 31). Bir bütün olarak ele alındığında başvuran açıkça sosyal durumları nedeniyle kısıtlanmış ve hüsrana uğramış, sabıkalı ve şiddet içeren tutumları olan bu özel genç grubunu -bir röportaj aracılığıyla- göstermeye, analiz etmeye ve açıklamaya çalışmış, böylece ta o zamandan kamuoyunda büyük endişeye sebep olan bir konunun özel yönleriyle ilgilenmiştir (§ 33).

Zarar verme olasılığı:

Mahkeme aynı zamanda ilgili ifadenin şiddete kışkırtma “olasılığının” olup olmadığını da dikkate almıştır (*Sürek /Türkiye (no. 4)* [BD], 1999, § 58). Mahkeme özel bir söylemin böyle bir zarar verme ihtimaline dair bir bulguya katkıda bulunabilecek birçok göstergelyi de tartışmıştır.

Siyasi ve toplumsal bağlam

- İlgili faktörlerden biri ifadelerin gergin bir siyasi ve toplumsal arka planda dile getirilip getirilmediğidir *Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, § 205).
- Bu bakımdan Mahkeme toplum düzeninin bozulmasının ve terörün önlenmesine ilişkin zorluklara karşı hep dikkatli olmuştur (Devlete karşı şiddete başvurulmasını savunan görüşlerin yayınlanmasıyla ilgili, *Stomakhin /Rusya*, 2018, §§ 96, 98-109; 1980’li ve 1990’lı yıllarda Türkiye’nin güneyinde Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasındaki silahlı çatışmaları çevreleyen gergin ortamla ilgili, *Zana /Türkiye*, 1997, §§ 57-60, ve *Sürek /Türkiye (no. 4)* [BD], 1999, § 58; Aralık 2000’de Türkiye’de ölümle sonuçlanan cezaevi ayaklanmalarının yol açtığı atmosferle ilgili, *Falakaoğlu ve Saygılı /Türkiye*, 2007, § 33, ve *Saygılı ve Falakaoğlu /Türkiye (no. 2)*, 2009, § 28).
- Tarihi tartışmalar bağlamında başvuranın Osmanlı İmparatorluğu’nun 1915’te Ermenilere yaptığı zulmün yasal tanımı olarak “soykırım” nitelemesini reddettiği için cezai mahkûmiyet almasıyla ilgili bir davada Mahkeme ifadenin dile getirildiği sırada İsviçre’de atmosferin gergin olduğuna ve Türklerle Ermeniler arasında ciddi bir ihtilaf ile sonuçlanacağına dair bir kanıt bulunmadığı kanaatindedir (*Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, § 244).
- Mahkeme bir seçim öncesi dönemde her türlü fikir ve bilginin özgürce dolaşmasına izin verilmesinin özellikle önemli olduğunu da vurgulamıştır, çünkü serbest seçimler, ifade özgürlüğü (özellikle siyasi tartışma özgürlüğü) ile birlikte her demokratik sistemin temelini oluştururlar (*Bowman /Birleşik Krallık*, 1998, § 42, ve *Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 70).

İfadenin olası etkisi: üslubu ve duyulması, müellifi ve izleyicileri

- Belirli bir ifadenin aldığı biçim Mahkeme için bir başka ilgili husustur (şiiirin üslubunun kısıtlı etkisiyle ilgili, *Karataş /Türkiye* [BD], 1999, § 52; görüş alışverişini teşvik etmek üzere tasarlanan bir programın formatıyla ilgili olarak, *Gündüz /Türkiye*, 2003, § 44).
- Özel bir ifadenin ne kadar duyulduğu da Mahkeme’nin vereceği kararı ilgilendirebilir (seçmenlere mesaj yollayan ve bütün ülke nüfusunu hedefleyen siyasetçiler davasıyla ilgili, *Féret /Belçika*, 2009, § 76; etnik çeşitliliğin olduğu bir bölgede bir gazetenin dağıtım sayılarıyla ilgili, *Atamançuk /Rusya*, 2020, § 63; bir gazetecinin okuyucuların aşına olduğu bir dili kullanarak geniş bir okur kesimine ulaşabilmesiyle ilgili, *Soulas ve Diğerleri Fransa*, 2008, § 39; şahsen ve sadece kamuya açık üç etkinlikte dile getirilen bir ifadeyle ilgili, *Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, § 254; toplumun bir üyesi olarak kendisini daha geniş bir izleyici kitlesine erişebileceği önemli bir platformdan ifade etmeyen birisinin ifadesiyle ilgili, *Lilliendahl /İzlanda* (k.k.), 2020, § 39; ana akım ya da çok ziyaret edilen *web* sayfalarında yayınlanan ifadelere nazaran kamuoyunun çok az dikkatini çeken bir *blog* yazısıyla ilgili, *Savva Terentyev /Rusya*, 2018, §§ 79-81; ve bunlara karşın bkz., kısıtlı olarak duyulmasına rağmen 17. Maddenin uygulandığı *Norwood /Birleşik Krallık* (k.k.), 2004, davasının içeriği).
- *Jersild /Danimarka*, 1994 kararında Mahkeme görsel-ışitsel basın aracılığıyla yayınlanan ifadenin yazılı basında yayınlanandan çok daha doğrudan ve güçlü bir etkisinin olduğunu kaydetti (§ 31; aynı zamanda bkz. *Roj TV A/S /Danimarka* (k.k.), 2018, § 47).
- Yazarın ve konuşmacının kimliği de anlamlı olabilir (örneğin bkz., *Zana /Türkiye*, 1997, burada hakkında itirazda bulunulan ifadeler Türkiye’nin güneydoğusunun en önemli şehrinin eski belediye başkanı tarafından dile getirilmiştir, § 60; ve buna karşılık, *Baldassi ve Diğerleri /Fransa*, 2020, burada başvurular sadece vatandaşdır, § 70).
- *Erbakan /Türkiye*, 2006, davasında Mahkeme hoşgörüsüzlüğün her türüyle mücadelenin insan haklarını korumanın ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulayarak politikacıların kamuoyuna yönelik konuşmalarında hoşgörüsüzlüğü teşvik edecek ifadeler kullanmaktan kaçınmalarının hayati önem taşıdığı kanaatindedir (§ 64).

- Son olarak Mahkeme yapılan konuşmanın izleyicilerini de dikkate almıştır. Bu nedenle *Vejdeland ve Diğerleri /İsveç*, 2012, § 56, davasında Mahkeme hakkında itirazda bulunulan ifadelerin yer aldığı broşürlerin kolay etkilenebilen ve hassas bir yaşta olan ve broşürleri kabul etmeme olanağı olmayan gençlerin dolaplarına bırakıldığını dikkate almıştır.

Olası zararın önemi ve güvenilirliği

- *Stomakhin /Rusya*, 2018, davasında Mahkeme hakkında itirazda bulunulan ifadelerin Federal silahlı ve güvenlik kuvvetleri mensuplarına karşı nefreti kışkırttığı ve onları olası bir fiziksel şiddet tehlikesine maruz bıraktığı gerçeğine belli bir ağırlık vermiştir (§ 107; buna karşın bkz., *Savva Terentyev /Rusya*, 2018, burada Mahkeme hakkında itirazda bulunulan ifadelerin polis memurlarına karşı yasadışı eylemlere yol açma ve onları olası bir fiziksel şiddet tehlikesine maruz bırakma olasılığına dair hiçbir belirti olmadığını kaydetmiştir (§§ 77-78).
- *Fáber /Macaristan*, 2012, davasında Mahkeme yetkili makamların çizgili-Árpád bayrağının varlığı nedeniyle daha fazla şiddet ihtimali olduğunu veya yetkililer tarafından tahrik edici olarak algılanan bu sembolün kullanılmasının aleni şiddet tehdidi ya da mevcut şiddet tehlikesiyle sonuçlandığını iddia etmediklerini kaydetti (§ 44).
- *Féret /Belçika*, 2009, davasında Mahkeme hakkında itirazda bulunulan, dini, etnik ya da kültürel önyargılara dayalı nefreti kışkırtan siyasi demecin toplumsal barışı ve siyasi istikrarı tehdit ettiğini kabul etti (§ 73).
- Mahkeme bir ifadenin ayrımcılığı teşvik edeceği (*Glimmerveen ve Hagenbeek /Hollanda*, Komisyon kararı, 1979, p. 196); temel duyguları ve bastırılmış önyargıları kışkırttığı (*Atamanchuk /Rusya*, 2020, § 64); ya da dinler arası gerginliği artırmaya (*Ibragim Ibragimov ve Diğerleri /Rusya*, 2018, § 102), bir azınlık cemaatine karşı düşmanlığı tahrik etmeye (*Le Pen /Fransa* (k.k.), 2010), ya da LGBT+ topluluğunu hedef göstermeye (*Vejdeland ve Diğerleri /İsveç*, 2012, §§ 54-55) çalıştığı gerçeğini önemli olarak kabul etmiştir.

Müdahale ile meşru amaç arasındaki bağlantı

- Mahkeme hakkında itirazda bulunulan ifadenin sahibine ceza vermenin başkalarının Sözleşme ile korunan haklarını kullanmaları üzerinde fiili bir etkisinin olup olmayacağını da dikkate almıştır. Bu nedenle *Perinçek /İsviçre* [BD], 2015, § 246, davasında Mahkeme İsviçre yetkili makamlarının başvuranı ifadesi nedeniyle cezalandırabilme kararını kısmen başvuranın İsviçre'deki cezai mahkûmiyetinin Ermeni azınlığın haklarını herhangi bir şekilde koruyacağına ya da onları daha güvende hissettireceğine ikna olmadığı için reddetmiştir.
- Mahkeme ancak son derece hassas gerginlik, silahlı çatışma ve terörle mücadele veya ölümlerle sonuçlanan cezaevi isyanları bağlamında ifadelerin güvenlik güçleri mensuplarını tehlikeye atabilecek şiddeti teşvik edebileceğine hükmetmiştir (*Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 77 ve burada atıf yapılan referanslar).
- Mahkeme terörist saldırı mağdurlarının yakınlarının yanı sıra bu saldırılardan sağ kurtulanlar için “travmatik anıların” hâlâ taze ve dolayısıyla ıstıraplı olduğu sırada bir ifadenin bu anıları kışkırttığına; bu bağlamda ölümcül şiddeti haklı gösteren ve yücelten Makalelerin yayınlanmasının mağdurların onuruna yönelik müstehzi bir saldırı olduğuna hükmetti (*Stomakhin /Rusya*, 2018, § 101).
- Hakkında itirazda bulunulan ifadenin ardından başvurana yönelik yargılamanın dört yıl beş ay sürdüğü bir davada Mahkeme söz konusu ifadenin toplum için “mevcut risk” ve “yakın” tehlikeye yol açma ihtimalinin olmadığı kanaatindedir (*Erbakan /Türkiye*, 2006, § 68).

Nefret söylemi ve İnternet

Çevrim dışı yayınlara uygulanabilen genel ilkeler çevrim içi yayınlara da uygulanabilirler. Bununla birlikte internet kullanımını içeren davaların özel bir zorluğu olmakta ve bu davalar güçlü bir medya ve kamusal alan olarak internetin kendine özgü niteliklerine odaklanabilirler.

- İnternet, erişilebilir olması ve büyük miktarlarda bilgiyi saklama ve iletme kapasitesi nedeniyle kamuoyunun haberlere erişimini artırma ve genel anlamda bilginin yayılmasını kolaylaştırmada önemli bir rol oynamaktadır (*Times Newspapers Ltd /Birleşik Krallık*, 2009, § 27; *Delfi AS /Estonya* [BD], 2015, § 133; *Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 79). İnternette kullanıcılar tarafından gerçekleştirilen ifade etkinliği ifade özgürlüğünün kullanılması için benzersiz bir platform sağlamaktadır (*Delfi AS /Estonya* [BD], 2015, § 110).
- Aynı zamanda internetteki içerik ve iletilerin insan hakları ve özgürlüklerin, özellikle de özel hayata saygı duyulması hakkının kullanılması ve bunlardan yararlanılmasına zarar verme riski kesinlikle basının yol açtığı riskten daha fazladır (*Delfi AS /Estonya* [BD], 2015, § 133; ayrıca bkz. *Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 79). Nefret söylemi ve şiddeti kışkırtan ifadeler de dahil olmak üzere karalayıcı ifadeler ve açıkça yasa dışı olan diğer ifade türleri daha önce hiç olmadığı kadar hızlı bir şekilde saniyeler içinde dünya çapında yayılabilmekte ve bazen çevrim içinde sürekli erişilebilir halde kalabilmektedir. Dolayısıyla karalayıcı veya diğer yasa dışı ifade türleri için kişisel hak ihlallerinde etkili bir hukuk yolu oluşturacak olan sorumluluk yüklemesi olasılığı prensip olarak korunmalıdır (*Delfi AS /Estonya* [BD], 2015, § 110; *Annen /Almanya*, 2015, § 67).
- Kişisel itibara yönelik bir saldırının 8. Maddenin kapsamına girmesi için ağırlık düzeyi hakkında karar verirken internetin kendine özgü niteliği hesaba katılmalıdır (*Arnarson /İzlanda*, 2017, § 37).
- Gazetecilere kamu yararına olan meseleler hakkında haber yaparken 10. Madde kapsamında sağlanan güvencelere ve bu bakımdan görevleri ve sorumluluklarına ilişkin hususlar, günümüzde çağdaş toplumda medyanın sahip olduğu etki göz önüne alındığında, önemli bir rol oynamaktadır: Sadece haber vermekle kalmıyorlar, haberi verdikleri üslupla haberin nasıl değerlendirilmesi gerektiğini de telkin edebiliyorlar. Bireyin geleneksel ve elektronik medya aracılığıyla dolaşıma giren ve her geçen gün daha fazla aktörü içeren çok fazla miktarda bilgiyle karşı karşıya kaldığı bir dünyada gazetecilik etiği standartlarına uygunluğun izlenmesi daha fazla önem kazanmaktadır (*Stoll /İsviçre* [BD], 2007, §§ 103-104).
- Dünya çapında milyarlarca kişiye hizmet veren elektronik ağ yazılı basın ile aynı düzenlemelere ve denetime tabi değildir ve hiçbir zaman olma ihtimali de yoktur. Bu nedenle yazılı basından malzeme çoğaltmakla internet üzerinden çoğaltmayı denetleyen yöntemler farklı olabilir. İnternet üzerinden malzeme çoğaltmak söz konusu hakların ve özgürlüklerin korunmasını ve desteklenmesini güvence altına almak için kaçınılmaz olarak teknolojiye özgü nitelikler doğrultusunda düzenlenmelidir (*Editorial Board of Pravoye Delo and Shtetel /Ukrayna*, 2011, § 63). Örneğin yerel mahkemelerin bir yanda coğrafi olarak sınırlı bir etkisi olan broşürlerde yer alan ifadelerle diğer yandan internette yer alan ve dünya çapında yayılabilecek ifadeler arasında bir ayrım yapmaları makuldür (*Annen /Almanya*, 2015, § 72).
- Mahkeme çevrim içinde küçük bir okur kitlesine yönelik yayınlanan bir ifadenin erişiminin ve dolayısıyla etkisinin ana akımda ya da çok ziyaret edilen *web* sayfalarında yayınlanan bir ifadeninkine kesinlikle aynı olmayacağına açıklık getirir. Dolayısıyla çevrim içi bir yayının potansiyel etkisi değerlendirilirken bu yayının kamuoyuna erişim kapsamının belirlenmesi önemlidir (*Savva Terentyev /Rusya*, 2018, § 79).
- İnternetin çoğalan etkisinin gücü, hakkında antisemitizm suçlamaları yapılan bir bireyle ilgili bir davada çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır: Kişinin adı bir arama motoruna girildiğinde

ihtilafli makaleye erişilebiliyor ve makale okunabiliyor. Dolayısıyla bu makalenin başvuran derneğin sitesinde yayınlanması söz konusu kişinin itibarı ve hakları üzerinde kayda değer bir etkisi olmuştur (*Cicad /İsviçre*, 2016, § 60).

- Bir yayıncının üçüncü şahısların yorumlarına ilişkin sorumluluğuyla ilgili olarak Mahkeme, internetin özel niteliği nedeniyle bir internet haber portalına 10. Maddenin hedefleri açısından yüklenmesi gereken “görev ve sorumlulukların” üçüncü şahısların yorumları bakımından geleneksel yayıncıya yüklenenlerden bir miktar farklı olabileceğini göz önünde bulundurur (*Delfi AS /Estonya* [BD], 2015, § 113). Mahkeme internet haber portalının görev ve sorumlulukları ile üçüncü şahısların yorumlarının yayılabileceği diğer forumları, örneğin kullanıcıların forum yöneticisinin tartışmaya dair herhangi bir yönlendirmesi olmadan her konuda fikirlerini özgürce ifade edebildikleri bir internet tartışma forumu ya da duyuru tahtasını; ya da platformu sağlayanın herhangi bir içerik sunmadığı ve platformu sağlayanın *websitesi* ya da *bloğu* bir hobi olarak işleten özel bir kişi olabildiği sosyal medya platformunu ayırt etme konusunda dikkatli olmuştur (*Delfi AS /Estonya* [BD], 2015, §§ 115-116).
- Mahkeme hızlı bir tepkiye izin veren etkili usullerin eşlik etmesi halinde, bir tespit et-ve-kaldır sisteminin birçok davada dahil olan herkesin haklarını ve menfaatlerini dengeleyen uygun bir araç olarak işleyebileceğine karar verdi. Bununla birlikte üçüncü şahısların kullanıcı yorumlarının nefret söylemi ve bireylerin fiziksel bütünlüğüne doğrudan tehdit şeklini aldığı davalarda, başkalarının ve toplumun hakları ve menfaatleri bütün olarak Sözleşmeciler Devletlere, internet haber portallarının açıkça yasadışı olan yorumları, mağdur olduğu iddia edilen kişi ya da üçüncü şahısların uyarısı dahi olmadan gecikmeden kaldırmak için gerekli önlemleri alamamaları halinde, bu portallara sorumluluk yükleme yetkisi verebilir (*Magyar Tartalomszolgáltatás Egysülethe ve Index.Hu Zrt /Macaristan*, 2016, § 91; *Delfi AS /Estonya* [BD], 2015, § 159).
- Bir internet haber portalının sitesinde anonim üçüncü şahıslar tarafından yayınlanan cinsiyetçi bir yorum nedeniyle, portalın aldığı önlemler bakımından sorumlu tutulmadığı bir davada, içeriği izleyen yerleşik bir moderatör sisteminin olduğu anlaşıldı ve Mahkeme Sözleşme'nin 8. Maddesine ilişkin hiçbir ihlal olmadığına karar verdi (*Høiness /Norveç*, 2019).
- Son olarak Mahkeme yayınlanmasına müsaade edilemeyecek söylemin engellenmesi hedeflendiğinde dahi yetkili makamların bir internet sitesine erişimi engellemeyi tercih etmelerinin, böyle bir tedbirin, başka unsurların yanı sıra büyük miktarda bilgiyi erişilemez hale getirerek aslında internet kullanıcılarının haklarını kısıtlayabildiği ve önemli bir yan etkisinin olabileceği gerçeğini dikkate almaları gerektiğini kaydetmiştir (*Ahmet Yıldırım /Türkiye*, 2012, § 66; *Engels /Rusya*, 2020, § 33).

Diğer referanslar

İçtihat Rehberleri:

- 17. Madde Rehberi – Hakları kötüye kullanma yasağı [İNG](#) / [FRA](#)
- 8. Madde Rehberi – Özel hayata ve aile hayatına, konuta ve haberleşmeye saygı hakkı [İNG](#) / [FRA](#)

Diğer AnaTemalar:

- Nefret söylemine karşı koruma (8, 13 ve 14. Maddeler)

Basın Bildirileri:

- Nefret söylemi [İNG](#) / [FRA](#)

Avrupa Konseyi:

- Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi [İNG / FRA](#) (1995)
- Bakanlar Komitesi'nin "nefret söylemine" dair üye devletlere yönelik R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı
- Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu, Irkçılıkla ve Irk Ayrımcılığıyla Mücadeleyle İlgili Ulusal Mevzuata Dair 13 Aralık 2002 tarihli 7 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı (CRI(2003)8) [İNG / FRA](#)
- Bilişim Sistemleri Aracılığıyla İşlenen Irkçı ve Yabancı Düşmanı Eylemlerin Suç Haline Getirilmesi İçin Avrupa Siber Suç Sözleşmesi'ne Ek Protokol [İNG / FRA](#) (2003)
- Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), İfade Özgürlüğü ile Din Özgürlüğü Arasındaki İlişkiye Dair Rapor: Tanrıya ve Kutsal Şeylere Küfretme, Dinsel Hakaret ve Dinsel Nefreti Kışkırtmaya Dair Düzenleme ve Kovuşturma sorunu, 17-18 Ekim 2008'de Venedik'te düzenlenen 76. Genel Kurul'da kabul edildi, CDL-AD(2008)026 [İNG / FRA](#)
- Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), Rusya Federasyonu'nun Aşırılık Yanlısı Faaliyetlerle Mücadeleye dair Federal Kanunu hakkında 660/2011 sayılı Görüş, 15-16 Haziran 2012'de Venedik'te düzenlenen 91. Genel Kurul'da kabul edildi, CDL-AD(2012)016-e [İNG / FRA](#)
- Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu tarafından 8 Aralık 2015 tarihinde kabul edilen Nefret Söylemiyle Mücadeleye dair 15 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı, [İNG / FRA](#)

Avrupa Birliği:

- Belirli Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Biçimleri ve İfadeleriyle Ceza Kanunu aracılığıyla Mücadeleye İlişkin 28 Kasım 2008 tarihli 2008/913/JHA sayılı Çerçeve Karar, [İNG / FRA](#)
- Komisyon'dan Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölgeler Komitesi'ne Mesaj -Çevrimiçi Yasadışı İçeriklerle Mücadele Etmek, COM(2017) 555 final, 28Eylül 2017 [İNG / FRA](#)
- [Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches \(AB'de nefret söylemi ve nefret suçları ve çevrimiçi içerik düzenleme yaklaşımlarının değerlendirilmesi\)](#) (Avrupa Parlamentosu Yurttaşlık Hakları ve Anayasal Meselelere dair Politika Departmanı tarafından yaptırılan araştırma)

Birleşmiş Milletler:

- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 19 ve 20. Maddeler [İNG / FRA](#)
- Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme, 4 ve 6. Maddeler [İNG / FRA](#)
- Ayrımcılık, düşmanlık veya şiddeti tahrik eden ulusal, ırksal veya dinsel nefret savunuculuğunun yasaklanmasına ilişkin Rabat Eylem Planı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından 2011'de düzenlenen dört bölgesel uzman çalıştayından çıkan sonuçlar ve tavsiye kararları, ("Rabat Planı"), Fas, Rabat'ta 5 Ekim 2012'de kabul edildi, [İNG / FRA](#)
- Düşünce ve İfade Özgürlüğü Hakkının Teşvik Edilmesi ve Korunmasına Dair Uzman Raportörün Raporu, Frank La Rue, No. A/HRC/23/40, 17 Nisan 2013 [İNG / FRA](#)
- BM Nefret Söylemi Strateji ve Eylem Planı [İNG / FRA](#) (2019)

ÖNEMLİ İÇTİHAT REFERANSLARI

- *Glimmerveen and Hagenbeek /Hollanda*, Komisyon kararı, 1979;
- *Handyside /Birleşik Krallık*, 7 Aralık 1976, Seri A no. 24;
- *Jersild /Danimarka*, 23 Eylül 1994, Seri A no. 298;
- *Zana /Türkiye*, 25 Kasım 1997, Hüküm ve Karar Raporları 1997-VII;
- *Karataş /Türkiye* [BD], no. 23168/94, AİHM 1999-IV;
- *Sürek /Türkiye (no. 4)* [BD], no. 26682/95, § 61, AİHM 1999-IV;
- *Gündüz /Türkiye*, no. 35071/97, AİHM 2003-XI;
- *Norwood /Birleşik Krallık* (k.k.), no. 23131/03, AİHM 2004-XI;
- *Seurot /Fransa* (k.k.), no. 57383/00, 18 Mayıs 2004;
- *W.P. ve Diğerleri /Polonya* (dec.), no. 42264/98, AİHM 2004-VII (özetler);
- *Erbakan /Türkiye*, no. 59405/00, 6 Temmuz 2006;
- *Falakaoğlu ve Saygılı /Türkiye*, no. 22147/02 ve 24972/03, 23 Ocak 2007;
- *Pavel Ivanov /Rusya* (k.k.), no. 35222/04, 20 Şubat 2007;
- *Stoll /İsviçre* [BD], no. 69698/01, AİHM 2007-V;
- *Soulas ve Diğerleri /Fransa*, no. 15948/03, 10 Temmuz 2008;
- *Balsytė-Lideikienė /Litvanya*, no. 72596/01, 4 Kasım 2008;
- *Saygılı ve Falakaoğlu /Türkiye (no. 2)*, no. 38991/02, 17 Şubat 2009;
- *Willem /Fransa*, no. 10883/05, 16 Temmuz 2009;
- *Féret /Belçika*, no. 15615/07, 16 Temmuz 2009;
- *Le Pen /Fransa* (k.k.), no. 18788/09, Nisan 2010;
- *Fatullayev /Azerbaycan*, no. 40984/07, 22 Nisan 2010;
- *Gözel ve Özer /Türkiye*, no. 43453/04 ve 31098/05, 6 Temmuz 2010;
- *Dink /Türkiye*, nos. 2668/07 ve diğer 4'ü, 14 Eylül 2010;
- *Editorial Board of Pravoye Delo ve Shtetel /Ukrayna*, no. 33014/05, AİHM 2011 (özetler);
- *Altuğ Taner Akçam /Türkiye*, no. 27520/07, 25 Ekim 2011;
- *Ahmet Yıldırım /Türkiye*, no. 3111/10, AİHM 2012;
- *Aksu /Türkiye* [BD], no. 4149/04 ve 41029/04, AİHM 2012;
- *Vejdeland ve Diğerleri /İsveç*, no. 1813/07, 9 Şubat 2012;
- *Fáber /Macaristan*, no. 40721/08, 24 Temmuz 2012;
- *Kasymakhunov ve Saybatalov /Rusya*, no. 26261/05 ve 26377/06, 14 Mart 2013;
- *Delfi AS /Estonya* [BD], no. 64569/09, 10 Ekim 2013;
- *Nedim Şener /Türkiye*, no. 38270/11, 8 Temmuz 2014;
- *Şık /Türkiye*, no. 53413/11, 8 Temmuz 2014;
- *Dilipak /Türkiye*, no. 29680/05, 15 Eylül 2015;
- *M'Bala M'Bala /Fransa* (k.k.), no. 25239/13, AİHM 2015 (özetler);
- *Perinçek /İsviçre* [BD], no. 27510/08, AİHM 2015 (özetler);
- *Annen /Almanya*, no. 3690/10, 26 Kasım 2015;
- *Görmüş ve Diğerleri /Türkiye*, no. 49085/07, 19 Ocak 2016;
- *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete ve Index.Hu Zrt /Macaristan*, no. 22947/13, 2 Şubat 2016;

- *Cicad /İsviçre*, no. 17676/09, 7 Haziran 2016;
- *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ve Diğerleri /Bosna-Hersek* [BD], no. 17224/11, 27 Haziran 2017;
- *Belkacem /Belçika* (k.k.),no. 34367/14, 27 Temmuz 2017;
- *Dmitriyevskiy /Rusya*, no. 42168/06, 3 Ekim 2017;
- *Roj TV A/S /Danimarka* (k.k.), no. 24683/14, 17 Nisan 2018;
- *Stomakhin /Rusya*, no. 52273/07, 9 Mayıs 2018;
- *Mariya Alekhina ve Diğerleri Rusya*, no. 38004/12, 17 Temmuz 2018;
- *Savva Terentyev /Rusya*, no. 10692/09, 28 Ağustos 2018;
- *Ibragim Ibragimov ve Diğerleri Rusya* , no. 1413/08 ve 28621/11, 28 Ağustos 2018;
- *Høiness /Norveç*, no. 43624/14, 19 Mart 2019;
- *Tagiyev ve Huseynov /Azerbaycan*, no. 13274/08, 5 Aralık 2019;
- *Atamanchuk /Rusya*, no. 4493/11, 11 Şubat 2020;
- *Lilliendahl /İzlanda* (k.k.), no. 29297/18, 12 May 2020;
- *B Baldassi ve Diğerleri /Fransa*, no. 15271/16 ve diğer 6'sı, 11 Haziran 2020;
- *Engels /Rusya*, no. 61919/16, 23 Haziran 2020;
- *Selahattin Demirtaş /Türkiye (no. 2)* [BD], no. 14305/17, 22 Aralık 2020.